

राज्यातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये आणि शासकीय ग्रंथालयांचे बळकटीकरण, डिजिटायझेशन व आधुनिकीकरण करण्याच्या अनुषंगाने “महाराष्ट्र राज्याचे सार्वजनिक ग्रंथालय धोरण” तयार करणेसाठी “ग्रंथालय धोरण समिती” गठीत करण्याबाबत.

महाराष्ट्र शासन
उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग
शासन निर्णय क्रमांक : संकीर्ण-२०२५/प्र.क्र.४०/ई-१०३७०१/ग्रं.क.
मादाम कामा मार्ग, हुतात्मा राजगुरु चौक,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२.
दिनांक:- १९ जून, २०२५

प्रस्तावना :-

व्यक्ती, समाज वा राष्ट्राच्या जडणघडणीत ग्रंथ व ग्रंथालयांचे महत्त्व अनन्यसाधारण असे आहे. माहिती, ज्ञान, मनोरंजन आणि जिज्ञासापूर्तीचे उत्कृष्ट साधन म्हणून ग्रंथांची उपयोगिता सर्वमान्य आहे. बौद्धिक विकासाचे शक्तीकेंद्र आणि सामाजिक विकासाचे ऊर्जाकेंद्र म्हणून सार्वजनिक ग्रंथालयांची आवश्यकता आहे. राज्यातील ग्रामीण आणि शहरी भागातील जनतेला सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, शैक्षणिक, माहिती-तंत्रज्ञान, कृषी, क्रीडा, कला व मनोरंजन इ. क्षेत्रातील विविध बाबींची आणि विषयांची परिपूर्ण माहिती मिळावी यासाठी सार्वजनिक ग्रंथालयांचे महत्त्व ओळखून महाराष्ट्र शासनाने "महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालय अधिनियम, १९६७" मंजूर केला आहे. त्यामध्ये महाराष्ट्र सार्वजनिक ग्रंथालये (सुधारणा) अधिनियम, २०२४ अन्वये “पुस्तक” या संज्ञेत ई-पुस्तक, ई-नियतकालिक, ई-माहितीकोष यासारख्या ई-संसाधनेचा समावेश करण्यात आला आहे.

राज्यातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व शासकीय ग्रंथालये ही माहिती, ज्ञान व वाचनसंस्कृतीचा महत्त्वपूर्ण पाया असून, नव्या तंत्रज्ञानाच्या युगात त्यांचे कार्यक्षेत्र अधिक व्यापक व तांत्रिकदृष्ट्या सक्षम करणे अत्यावश्यक झाले आहे. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण २०२०, डिजिटल इंडिया अभियान, तसेच वाचन संस्कृतीचा प्रसार व सर्वसमावेशक शिक्षण हे उद्दिष्ट ध्यानात घेता, शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांच्या व शासकीय ग्रंथालयांच्या आधुनिकीकरणासाठी सुसंगत, शाश्वत व धोरणात्मक उपाययोजना करणे आवश्यक आहे. त्यानुषंगाने “महाराष्ट्र राज्याचे सार्वजनिक ग्रंथालय धोरण” तयार करण्यासंदर्भात शासनास शिफारशी करण्यासाठी “ग्रंथालय धोरण समिती” गठीत करण्याची बाब शासनाच्या विचाराधीन होती. त्यानुसार शासनाने पुढीलप्रमाणे निर्णय घेतला आहे:-

शासन निर्णय:-

राज्यातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये आणि शासकीय ग्रंथालयांचे बळकटीकरण, डिजिटायझेशन व आधुनिकीकरणाच्या अनुषंगाने “महाराष्ट्र राज्याचे सार्वजनिक ग्रंथालय धोरण” तयार करण्यासंदर्भात शासनास शिफारशी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे “ग्रंथालय धोरण समिती” गठीत करण्यात येत आहे.

अ.क्र.	नाव व पदनाम	समितीतील पदनाम
१.	प्रा.राजनीश कामत, कुलगुरु, डॉ.होमी भाभा स्टेट युनिव्हर्सिटी, मुंबई	अध्यक्ष
२.	प्रा.देविका पी. मदल्ली, संचालक, माहिती व ग्रंथालय नेटवर्क केंद्र (INFLIBNET) गांधीनगर, गुजरात	सदस्य
३.	डॉ.एम.के.चेट्टीयार, सीईओ, ग्लोबल नॉलेज रिसर्च सेंटर, नवी मुंबई	सदस्य
४.	डॉ.अंजली काळे, उपसंचालक, ज्ञानस्रोत केंद्र, मुंबई विद्यापीठ, मुंबई	सदस्य
५.	डॉ.राजशेखर शंकरराव बालेकर, अध्यक्ष, ग्रंथालय भारती, नागपूर, कार्यवाह, जीवन विकास ग्रंथालय, छत्रपती संभाजी नगर	सदस्य
६.	डॉ.नेहा जोशी, ग्रंथपाल, घनश्यामदास सराफ महाविद्यालय, मालाड, मुंबई	सदस्य
७.	डॉ.एस.एम.पुजार, मुख्य ग्रंथपाल, इंदिरा गांधी इन्स्टिट्यूट ऑफ डेव्हलपमेंट रिसर्च, मुंबई	सदस्य
८.	डॉ.नानाजी शेवाळे, ग्रंथपाल, डी.आर.गाडगीळ ग्रंथालय, गोखले इन्स्टिट्यूट ऑफ पॉलीटीक्स अँड इकॉनॉमिक्स, पुणे	सदस्य
९.	ग्रंथालय संचालक, ग्रंथालय संचालनालय, मुंबई	सदस्य सचिव

२. सदर समितीची कार्यक्षमता खालीलप्रमाणे निश्चित करण्यात येत आहे.

अ) राज्यातील सर्व शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व शासकीय ग्रंथालयांची विद्यमान स्थिती, यंत्रणा व तांत्रिक आवश्यकता यांचा सखोल अभ्यास करणे.

ब) शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व शासकीय ग्रंथालयांचे डिजिटायझेशन, ई-लायब्ररी सुविधा, स्मार्ट ग्रंथालय संकल्पना आणि डिजिटल कनेक्टिव्हिटी यासाठी आराखडा तयार करणे.

क) ग्रंथालय कर्मचाऱ्यांचे प्रशिक्षण, ई-सामग्री व्यवस्थापन व डिजिटल साक्षरता वाढविण्यासाठी उपाययोजना सुचविणे.

ड) ग्रामीण भागातील शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व शासकीय ग्रंथालयांचे नेटवर्किंग व एकात्मिक व्यवस्थापनासंदर्भात तसेच ग्रंथखरेदी प्रक्रियेविषयी (पारंपारिक व डिजिटल) मार्गदर्शन व शिफारसी करणे.

- इ) शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालये व शासकीय ग्रंथालयांचे डिजिटायझेशन व आधुनिकीकरणासंदर्भात सविस्तर “Detailed Project Report (DPR)” तयार करणे, जो राज्य सरकार तसेच भारत सरकारच्या विविध योजनांतर्गत निधी मिळविण्यासाठी आधारभूत ठरेल.
- ई) संबंधित विभाग, संस्था व तंत्रज्ञान भागीदारांशी समन्वय साधून धोरणात्मक सुधारणा सुचविणे.
- उ) शासनमान्य सार्वजनिक ग्रंथालयांकडून जनतेला लोकाभिमुख ग्रंथालय सेवा देताना येत असलेल्या अडचणींचा अभ्यास करून राज्यातील सार्वजनिक ग्रंथालय चळवळ बळकट करण्यासाठी शासनास शिफारस करणे.
३. उपरोक्त विषयी समितीने आपला सविस्तर अहवाल तीन महिन्यात शासनास सादर करावा.
४. उपरोक्त समितीमधील सदस्यांच्या मानधनाबाबत स्वतंत्रपणे निर्णय घेण्यात येईल.
५. सदर शासन निर्णय हा महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आला असून त्याचा संकेतांक क्र. २०२५०६१९१६३२०५१००८ असा आहे. सदर शासन निर्णय डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून निर्गमित करण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(अ.शा.मुत्याल)

उप सचिव, महाराष्ट्र शासन

प्रत,

१. मा. राज्यपाल तथा कुलपती यांचे प्रधान सचिव, राजभवन मलबार हिल, मुंबई.
२. मा.मंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
३. मा.राज्यमंत्री, उच्च व तंत्र शिक्षण यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई
४. अपर मुख्य सचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई.
५. समितीचे अध्यक्ष व सर्व सदस्य (ग्रंथालय संचालनालयामार्फत)
६. सर्व सह/उपसचिव, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, मंत्रालय, मुंबई.
७. ग्रंथालय संचालक, ग्रंथालय संचालनालय, महाराष्ट्र राज्य, मुंबई
८. अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
९. निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई
१०. निवड नस्ती (ग्रंथालय कक्ष)